

อาเซียนกับการจัดการศึกษาด้านดนตรีในประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง*

บทคัดย่อ

ผู้คนในแคว้นแคว้นโบราณในดินแดนเอเชียอาคเนย์เจริญด้วยอารยธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 4,000 ปี แต่ละแคว้นต่างก็มีวัฒนธรรมของตนเองโดยเฉพาะ ได้แก่ อาณาจักรขอมทางด้านตะวันออก ทวารวดีทางตะวันตก ล้านนาทางเหนือและศรีวิชัยทางใต้ โดยมีอาณาจักรสยามที่ผู้คนอพยพโยกย้ายมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน และประสมประสานกับชาวสยามพื้นเมืองดั้งเดิมที่อยู่ท่ามกลางอาณาจักรอื่นๆ อาณาจักรเหล่านี้มิได้อยู่โดดเดี่ยวแต่มีการติดต่อระหว่างกันทั้งด้านการค้าขาย การแต่งงาน ตลอดจนการสงคราม ก่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันอย่างกว้างขวาง ครั้นมีการแบ่งเขตแดนประเทศ จึงยากที่จะระบุลงไปให้แน่ชัดได้ว่าวัฒนธรรมนั้นๆ เป็นของใครมาแต่เดิม และเมื่อมีการรวมกลุ่มกันเป็นภูมิภาคอาเซียนจึงต้องมีการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านดนตรี ที่จำเป็นต้องอาศัยภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางทั้งเพื่อการถ่ายทอดดนตรีไทยและเรียนรู้ดนตรีต่างชาติ

คำสำคัญ : ดนตรีไทยเรียนรู้ดนตรีต่างชาติ

Abstract

People of Ancient cities in Southeast Asia were civilized, at least 4,000 years ago, and each city had its own culture. Those cities were Khom in the east, Davaravati the west, Lanna the north, and Srivijaya in the south. People of ancient Siam whom migrated from south China and mixed with local people were among these cities. Each city was never alone but connected to each other in many ways, such as trading, intercultural marriage and even war. This movement created cultural assimilation amongst them all over the region. After the boundary of the countries was drawn on the map, it is hard to tell the origin of each particular tradition. Particularly when the ASEAN is established, Thai need a proper cultural management especially in music that requires English language for transmission Thai music and to learn music from abroad.

Keywords : thai music learn music from abroad

*คณบดีคณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

บทนำ

พ.ศ.2558 ประเทศไทยจะเป็นหนึ่งในประเทศกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งประกอบด้วยประเทศที่เรียกง่าย ๆ ว่า พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์ และไทย รวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง และร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสร้างสมดุลทางการเมืองระหว่างประเทศ (ที่แฝงอยู่) ด้วยการรวมกลุ่มดังกล่าวนี้ส่งผลให้ประชากรของแต่ละประเทศในภูมิภาคนี้เดินทางไปมาหาสู่กันอย่างสะดวกยิ่งขึ้นเพราะไม่ต้องมีวีซ่า (Visa) ทำให้การโยกย้ายแรงงานง่ายขึ้น แรงงานข้ามชาติจะมีมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กว้างขวางขึ้น ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข

ประเทศต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นล้วนมีวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ผู้คนแต่ละชาติพันธุ์และตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นผลมาจากการถ่างตัวของวัฒนธรรมมาแต่อดีต ประเทศในกลุ่มผืนแผ่นดินใหญ่ ได้แก่ พม่า ไทย ลาว เขมร จะมีวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมากกว่า เวียดนามซึ่งกระโดดไปทางจีน และมาเลเซียกับอินโดนีเซียที่กระโดดไปทางอาหรับ

อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศในกลุ่มอาเซียนเข้มแข็งขึ้น ก็ย่อมเป็นที่พึ่งพิงของประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคใกล้เคียง ซึ่งต้องการมีส่วนร่วมกับอาเซียนด้วย นั่นก็คือ จีน อินเดีย และญี่ปุ่น แม้แต่เกาหลีเองก็ไม่เว้น ดังนั้น มิชามินานก็จะกลายเป็นกลุ่มอาเซียนบวกสามหรือบวกสี่แล้วแต่กรณี นั่นก็หมายความว่า เพื่อนบ้านที่ไทยเราจะต้องติดต่อค้าขายและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด หาได้มีเพียงสิบประเทศข้างต้นไม่ แต่จะกลายเป็นเอเชียเกือบทั้งทวีป ยกเว้นกลุ่มเอเชียตะวันตกหรืออาหรับเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีคำถามว่า

ไทยเราพร้อมที่จะรับมือ และร่วมมือ ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้หรือไม่ อย่างไร

รับมือ หมายถึง การเตรียมการแก้ปัญหา ที่จะเกิดขึ้นทั้งที่รู้ล่วงหน้าและที่คาดไม่ถึง

ร่วมมือ หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกันและกัน

กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติทั้งด้าน “การรับมือ” และ “การร่วมมือ” ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม สาธารณสุขและการศึกษา ในด้านการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือด้านดนตรี ซึ่งเกี่ยวข้องกับครูดนตรีในสถาบันต่างๆ โดยตรง

ก่อนที่จะพูดถึงเรื่องราวของการดนตรี ในปัจจุบัน จะขอกล่าวถึงเรื่องราวทางวัฒนธรรมดนตรีในภูมิภาคนี้เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นร่วมกัน ก่อน

ย้อนอดีตวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์

ดินแดนเอเชียอาคเนย์นี้มีใครว่าจะไร้ผู้คนมาแต่เดิม หากแต่เป็นแหล่งที่อยู่ของมนุษย์มาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ดินฟ้าอากาศ ปริมาณน้ำฝน สภาพของดินและความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ในย่านมรสุม ทำให้บริเวณเอเชียอาคเนย์เป็นแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร พืชพรรณธรรมชาติ และสัตว์บกสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์ และหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดพบซากมนุษย์โบราณ ตลอดจนวัสดุที่เกิดจากความคิดและมีมือคนแสดงให้เห็นชัดเจนว่าบริเวณแถบนี้มีมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมสูงมาแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เช่นหลักฐานที่บ้านเชียง แสดงว่าผู้คนแถบนี้มีความเจริญเป็นสังคมเกษตรกรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 4,000 ปี ดังนั้นข้อเขียนและความเชื่อที่ว่า

ถิ่นเดิมของคนแถบนี้ เป็นเพียงที่อยู่ของอารยชนจึง น่าจะมีความคลาดเคลื่อนไปมาก

ผู้คนสมัยโบราณในย่านเอเชียอาคเนย์นี้ มีความเป็นอยู่ที่เป็นสังคมแล้ว เพียงแต่ว่าแต่ละ สังคมนั้นตั้งกระจุกกระจาย ห่างไกลกันไปตาม สภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวย เช่น ดินดี น้ำดี พืชพันธุ์ดี เหมาะแก่การตั้งหลักแหล่งบ้านเรือน นานๆ ไปแต่ละกลุ่มก็ตั้งตัวเป็นชุมชน เป็นบ้าน เป็นเมือง มีหัวหน้าปกครองตามลักษณะแบบ เจ้าผู้ครองนครย่อยๆ กระจุกกระจายทั่วไป และ แน่นนอนว่าแต่ละแคว้นนั้นย่อมมีวัฒนธรรม อันเกิดจากการสร้างสรรค์ไปตามสภาพแวดล้อม เพื่อการดำรงอยู่ตามความจำเป็นแก่ชีวิต ทั้งด้านกาย จิตใจ และอารมณ์ตลอดจนสภาพ ทางสังคมตามนัยยะแห่ง **ทฤษฎีนาฬิกาเกิด** (Polygenesis) ภายหลังเมื่อมีการติดต่อคบค้า สماعคมระหว่างแคว้นจะด้วยทางการค้าขายก็ตี การต่อสู้แย่งชิงดินแดนก็ดี หรือแม้แต่การสมรส ข้ามแคว้นก็ดี ล้วนแต่มีส่วนทำให้มีการประสม ประสานทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น ตามนัยยะ **ทฤษฎีการแพร่กระจาย** (Diffusion)

ในบรรดาแคว้นแคว้นต่างๆ นี้ แคว้นแคว้น ที่สำคัญ คือ ชนชาติ**มอญ**ซึ่งอยู่ทางตะวันตก และตอนกลางของประเทศไทยปัจจุบัน พวก **ขอม**หรือ**เขมร**โบราณอยู่ทางตะวันออก และยังมี อารยธรรม**ศรีวิชัย**ที่ขึ้นมาจากทางใต้ก็เป็นเวลา ช้านาน ส่วนด้านเหนือก็เป็นถิ่นที่ตั้งของชนชาติไทย โบราณที่มีหลายเผ่าหลายแคว้น รวมเข้ากับ ชนพื้นเมืองบางกลุ่ม ด้วยความเจริญกว่า ชนชาติ เหล่านี้โดยเฉพาะขอมและมอญผลัดกันมีอำนาจ เหนือดินแดนส่วนต่างๆ ของย่านที่เป็นอาณาจักร ไทย ล้านนา และล้านช้าง อยู่หลายคราว ทำให้ มีการประสานวัฒนธรรมกันมากยิ่งขึ้นจนยาก ที่จะแยกออกจากกันได้ คนไทยปัจจุบันจึง

สืบเชื้อสายมาจากผู้คนสมัยโบราณเหล่านี้ โดยมี กลุ่มชนเผ่าไทยที่อพยพมาจากตอนใต้ของประเทศ จีนเป็นแกน

ถิ่นเดิมของชนเผ่าไทยเชื่อกันว่าตั้งอยู่ ตอนใต้ของประเทศจีนในแถบยูนนาน เลยไปถึง ด้านตะวันออก คือแถบลุ่มแม่น้ำดำ (สาขาหนึ่งของแม่น้ำแดง) และลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนเหนือ ของเวียดนาม ปัจจุบันอาณาบริเวณนี้ที่สำคัญ คืออาณาจักรน่านเจ้าที่มีความสัมพันธ์กับ ชนชาติจีนมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เดนิส สตีเฟน และ เอลิค โรเบิร์ตสัน (Denis Stevens & Alec Robertson) กล่าวไว้ในหนังสือ History of Non-Western Music ว่า ชนชาติที่มีอิทธิพล ต่อชนพื้นเมืองดั้งเดิมในแถบเอเชียอาคเนย์ มี 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ทางตะวันตกและใต้ ได้แก่ พวกอินโดนีเซีย และมลายูเดิม (Proto-Malay) ส่วนทางเหนือกลุ่มที่เป็นแกนมาจากตอนกลาง ของทวีปเอเชีย ซึ่งหมายถึงตอนใต้ของจีน เป็นชาติพันธุ์คอเคซอยด์และมองโกลอยด์ ได้นำ เอาอารยธรรมยุคหินใหม่เข้ามาพร้อมกับวัฒนธรรม ไม้ไผ่ และการกลีกรรรม (ซึ่งคงจะนำมาผสมผสาน กับอารยธรรมเดิมที่ชนพื้นเมืองเองก็รู้จักใช้ไม้ไผ่ และการเพาะปลูกอยู่แล้ว)

ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 พวกจีน มองโกลที่ไทยเรียกว่าตาด หรือตาด้า ได้บุก เข้ายึดแคว้นแคว้นทางตอนใต้ไว้ได้หลายแคว้น อาทิ อาณาจักรน่านเจ้า ดินแดนด้ายเวียด (เวียดนาม) ได้โจมตีเมืองทังลอง (ฮานอย) อาณาจักรจามปา ขอม พุกาม และดินแดน น้อยใหญ่ในเอเชียอาคเนย์ ทำให้อิทธิพลของจีน แพร่กระจายไปทั่ว

เอลิค ยังกล่าวถึงชนชาติที่อยู่ตอนใต้ของ จีนและตอนเหนือของเวียดนาม (Chinese & Annam Plateau) ว่าเป็นชนชาติที่เรียกว่า แม้ว

นั้น มีบทเพลงแบบราชสำนักซึ่งเป็นการร้องโต้ตอบระหว่างชายและหญิง ซึ่งคล้ายกับการร้องเพลงของจีนโบราณที่กล่าวไว้ในหนังสือ Book of songs (สมัยราชวงศ์ฉีหรือ จี ใน 1050-255 BC) และยังมี **ระนาดหิน** เช่นเดียวกับระนาดหินโบราณของจีน (พบระนาดแบบนี้ทางตอนใต้ของประเทศไทยด้วย) ส่วนเครื่องเป่าได้แก่ **แคนน้ำเต้า** ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับ **เซ็ง** Cheng ของจีน แคนดังกล่าวนี้มีท่อเสียงยาว 4 ฟุต 6 ท่อ เป่าเป็นเพลงครวระ 2-3 เสียง เป็นแบบเดียวกับแคนโบราณสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 4-5 แต่แคนของกลุ่มไทย-ลาวได้พัฒนาเป็นแคนเจ็ด คือมีท่อเสียง 14 ท่อแล้ว และเป่าทั้งท่วงทำนองเสียงประสาน และการให้จังหวะตามแบบของตนเอง

ในสมัยที่อาณาจักรไทย ซึ่งมีพระร่วงพญาเจ้าเมือง และพญาเม็งรายได้กระทำสัตย์สาบานต่อกันนั้น อาณาจักรตายเวียดหรือเวียดนามในปัจจุบัน ได้ถูกมองโกลรุกรานหลายครั้ง สมัยนั้นพระเจ้า เทริน เยิน ตง (Tran-nhan-Tong) แห่งราชวงศ์เตริ่นเป็นกษัตริย์ได้รบกับมองโกลมาตั้งแต่ พ.ศ. 1800 ผลัดกันแพ้ ผลัดกันชนะ จนถึง พ.ศ. 1831 ภายหลังจึงได้รับเป็นไมตรีกับจีน ต่อมาจามปาได้ถูกตายเวียดบุกเข้ายึดได้ ในสมัยพระเจ้าสิงหรวมณที่ 3 และได้ร่วมกับเวียดนามตั้งแต่ พ.ศ. 1855 เป็นต้นมา เรื่องราวเกี่ยวกับดนตรีของเวียดนามมีไม่มากนัก ลักษณะดนตรีโดยทั่วไปจะใช้เครื่องดนตรีและรูปแบบของดนตรีคล้ายจีน ในสมัยโบราณมีกลองชนิดหนึ่งทำด้วยโลหะผสม คือ **กลองมโหระทึก** ซึ่งภายหลังขุดพบมากในเวียดนามตอนกลาง ซึ่งเคยเป็นของอาณาจักรจาม ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ ไม่มีหลักฐานกล่าวถึงละเอียด

ในสมัยสุโขทัยตอนต้นในช่วงสามกษัตริย์ไทยเป็นไมตรีกันนั้น ทางอาณาจักรพม่าได้สู้รบกับชนชาติมองโกลอย่างหนัก ประวัติศาสตร์พม่ากล่าวถึงกบฏไล่ฆ่าคนสงฆุตมาเรียกร้องเอาบรรณาการ แต่ทูตไม่ให้เกียรติกษัตริย์พม่า จึงถูกจับประหารชีวิต เช่นเดียวกับทูตที่ไปชวาและเขมร และพม่ายังได้ยกทัพเข้าไปรบกับมองโกลในดินแดนจีนอีกด้วย ซึ่งการรบครั้งนั้นมีบันทึกลงอย่างละเอียดของมาร์โคโปโล ในหนังสือชื่อ Le Devisement du monde อย่างไรก็ตามพม่าก็เสียเมืองพุกามแก่มองโกลในปี 1286 ซึ่งตรงกับสมัยพระเจ้านเรศวรมหาราช

การรบกับจีนครั้งนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะพม่ายกไปถึงหกหมื่นคน จึงมีการเตรียมการเป็นอย่างดี มีการใช้ช้างในการรบถึง 2,000 เชือก มีเพลงเพลงหนึ่งเรียกว่า **พม่ารำโล** หรือ **เพลงพม่ารบจีน** เป็นเพลงประเภทปลุกใจเก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะหาได้

ดินแดนที่เป็นประเทศพม่าในทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือคือ รัฐฉาน (Chan State) เป็นถิ่นของไทยใหญ่หรือที่คนไทยล้านนาเรียกว่าเงี้ยว มีดนตรีบางอย่างคล้ายกับไทย เช่น **ปี่** ประเภท Shawm คล้าย **แน** ของล้านนา มีฆ้องวงที่พม่าเรียก **ปาดวาย** (Pattwaing) มีการบรรเลงกันมาแต่โบราณในภาคเหนือของไทยบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนพบว่ามี **ไวโอลินลำโพง** (Violin Horn) ซึ่งใช้ลำโพงเป็นเครื่องขยายเสียงแทนกลองเสียงในพม่าก็มีเครื่องดนตรีชนิดนี้เหมือนกัน

ทางตอนเหนือของพม่าเป็นบริเวณใกล้เคียงกับแคว้นยูนนาน ซึ่งปัจจุบันมีเมืองคุนหมิงของจีนเป็นเมืองเอก เป็นถิ่นที่อยู่ของคนเผ่าไทยในอดีตและแม้ปัจจุบัน ถ้าเราเชื่อว่าคนที่นี่เป็นพี่น้องบรรพบุรุษของไทย มีการพบหลักฐานเพลงบรรเลง

ด้วยพิณซึ่งยังคงแสดงเค้าเงื่อนดนตรีไทยโบราณของเราได้

พม่าประชาชนมอญอย่างเด็ดขาดเมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว คือยึดเมืองหงสาวดีได้ใน พ.ศ. 2300 มอญต้องสูญเสียชาติกลายเป็นพม่าไป พม่ากับมอญมีความสัมพันธ์ทั้งด้านการค้าและการรบมาแต่สมัยแรกตั้งกรุงหงสาวดีเมื่อ พ.ศ. 1116 มอญเป็นเอกราชมาจนถึง พ.ศ. 1226 จากนั้นตกอยู่ในอำนาจพม่าคือเป็นแคว้นพุกามของพม่าเสีย 563 ปี ต่อมามอญได้เป็นเอกราชอีก 24 ปี และมาถึงสมัยมะกะโท จากนั้นมาจนถึงกรุงหงสาวดีแตกเป็นเวลา 470 ปี ถูกพม่าปกครอง 2 ครั้ง ครั้งแรก 11 ปี ครั้งหลัง 189 ปี รวมเวลาเสียเมือง 200 ปี จากการที่พม่าชนะสงครามเหนือมอญและรวมมอญไว้ในอาณาจักรพม่าเป็นเวลารวมกันกว่า 750 ปี ทำให้พม่ารับเอาวัฒนธรรมของมอญเข้าไว้เป็นของตนเองเป็นอันมากรวมทั้งดนตรีมอญด้วย

ชนชาติมอญนอกจากมีดินแดนกว้างใหญ่ในเขตประเทศพม่าแล้ว ยังเป็นใหญ่ในดินแดนภาคกลางของประเทศไทยและเลยไปจนถึงภาคเหนือด้วย มีหลักฐานแสดงว่าบริเวณจังหวัดนครปฐม ราชบุรี และสุพรรณบุรี เคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรมอญโบราณที่เรียกว่า **ทวารวดี** จากเหรียญโบราณที่ขุดพบที่นครปฐม และนอกจากการขุดพบ **ภาพปูนปั้นนักดนตรีหญิง 5 คน ที่ตำบลคูบัว ราชบุรี** ซึ่งแสดงว่ามีเครื่องดนตรีประเภทพิณน้ำเต้า พิณห้าสาย ฉิ่ง กรับ และคนร้องแล้ว มอญยังเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีที่ทำด้วยหนังและโลหะ เช่น ซ้องวง อีกด้วย

ในช่วงเวลาที่มอญเป็นใหญ่ในดินแดนตะวันตก ชนชาติบรรพบุรุษของขอมและขอมโบราณก็เป็นใหญ่อยู่ด้านตะวันออก อาณาจักร

ดั้งเดิมของขอมคือ ฟูนัน เจนละบก และเจนละน้ำ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณประเทศกัมพูชาปัจจุบัน อาณาจักรฟูนันรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 5-6 ในสมัยนั้นได้มีการส่งพืชผลและสิ่งต่างๆ รวมทั้งนักดนตรีไปยังประเทศจีนด้วย แสดงว่าสมัยนั้นการดนตรีของฟูนันต้องเจริญเป็นปี กแผ่นพอสสมควรถึงกับสามารถนำไปแสดงในต่างแดนได้ หลังจากทีอาณาจักรฟูนันและอาณาจักรเจนละเสื่อมสลายลง อาณาจักรทวารวดีก็รุ่งเรืองขึ้น

อาณาจักรพระนครของขอมตั้งขึ้นภายหลังในราวพุทธศตวรรษที่ 8-12 ภาพสลักที่ **นครวัด** แสดงให้เห็นถึงเครื่องดนตรีนาหานาชนิด โดยเฉพาะในภาพที่เกี่ยวกับกองทัพสยาม เครื่องดนตรีที่ปรากฏในภาพสลักได้แก่ **พิณน้ำเต้า ฉิ่ง กลองคล้าย ตะโพน ซ้องห่วย ซ้องราง กลองสองหน้า แววนคอดี สังข์ แตรเขาสัตว์** และยังมีเครื่องเป่าประเภท **ปี่** หรือ **ขลุ่ย** ด้วย ส่วนภาพสลักที่ **นครธม** ปรากฏว่ามี **ฉิ่ง กลอง** และเครื่องเป่าจำพวก **ปี่ ขลุ่ย** ส่วนเครื่องสายประเภท **พิณหลายสาย (Harp)** ปรากฏภาพอยู่ในภาพสลักที่ปราสาทบายน แห่งนครธม พร้อมทั้งเครื่องดนตรีประเภทจะเข้ (Zither) ชนิดที่เป็นแท่งมีกล่องเสียงติดอยู่ด้วย เนื่องจากความไม่ชัดเจนของลายภาพ อาจสันนิษฐานเป็นพิณ (Lute) ชนิดที่มีมากกว่าสายเดี่ยวก็ได้ นครวัดนครธมตั้งขึ้นในราวศตวรรษที่ 11-12 จึงหมายความว่าระยะนั้นในขอมมีเครื่องดนตรีเหล่านั้นใช้แล้ว หรือไม่ก็รู้จักเครื่องดนตรีเหล่านั้นแล้ว มีเครื่องดนตรีบางชิ้นคล้ายกับเครื่องดนตรีโบราณของอินเดีย หรือเชื่อว่าได้อิทธิพลมาจากอินเดีย โดยเฉพาะประเภทที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น สังข์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเครื่องดนตรีชนิดอื่น เช่น ซ้อง กลอง พิณ ฉิ่ง ปี่ ขลุ่ย อาจจะเป็นอิทธิพลจากภายนอก หรือไม่ก็เกิดขึ้นจากความคิดของ

ผู้คนแถบนั้นเองโดยพิจารณาทั้งในแง่ทฤษฎีนาโนกำเนิด (Polygenesis) และทฤษฎีการแพร่กระจาย (Diffusion)

เราไม่อาจจะหาตัวอย่างเพลงจากอดีตที่ยาวนานถึงพันสองร้อยกว่าปีมาฟังได้ รวมทั้งไม่มีทางที่จะทราบเรื่องราวของบทเพลงได้เลย เนื่องจากไม่มีการบันทึกโน้ตไว้ แต่พอจะทราบลักษณะบางประการของพบเพลงเขมรโบราณได้จากการฟังเพลงในปัจจุบัน ซึ่งปะปนกันทั้งเพลงเขมรและเพลงไทยโดยเฉพาะระยะหลังๆ นี้ เขมรได้รับอิทธิพลจากไทยไปมากจนยากที่จะแยกว่าชนิดไหนเป็นของเขมรแท้ และชนิดไหนได้รับไปจากไทย

สมัยที่ยังไม่มีการแบ่งอาณาเขตประเทศอย่างปัจจุบัน ศิลปวัฒนธรรมของผู้คนแถบนี้มีการประสมประสานและมีเอกลักษณ์ของตนเองดังกล่าวมาแล้ว และแม้ว่าจะมีการแบ่งเขตแดนออกเป็นประเทศไทย พม่า เขมร ลาว เวียดนาม และมาเลเซีย อย่างปัจจุบันนี้แล้วก็ตาม ก็เชื่อว่าเส้นเขตแดนจะเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายโยงวัฒนธรรมก็หาไม่ แต่ยังคงมีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมกันสืบมาแม้จนปัจจุบัน

ในสมัยปัจจุบันนอกจากอิทธิพลของวัฒนธรรมในย่านเอเชียกันเองแล้ว ยังมีวัฒนธรรมจากตะวันตกและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ สูญสลาย เปลี่ยนแปลง และปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น จึงทำให้ดนตรีพื้นเมืองของไทยและบริเวณใกล้เคียงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชาติตะวันตกได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองลงอย่างมากหลังจากภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง และเนื่องด้วยความขัดแย้งทางเศรษฐกิจการเมืองและเทคโนโลยีแผนใหม่ ผู้คนจึงเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ฝ่ายโลกตะวันออกได้รักษาไว้ รวมทั้งการที่

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) แห่งสหประชาชาติมีนโยบายสนับสนุนในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละประเทศมากขึ้น ทำให้มีผู้คนหันมาสนใจส่งเสริมกันเป็นการใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับแนวทางการศึกษาในระบบ (Formal Education) การส่งเสริมดนตรีเพื่อการท่องเที่ยวและเพื่อธุรกิจเชิงวัฒนธรรม ทำให้ดนตรีพื้นบ้านได้รับการพัฒนาไปมากโดยบุคคลทั้งที่เป็นคนพื้นบ้าน และที่ไม่ใช่คนพื้นบ้านดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

สภาพการพัฒนาดนตรีและการแสดงพื้นเมืองในเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบัน นอกจากจะเป็นไปเพื่อตอบสนองของผลประโยชน์และธุรกิจเชิงการท่องเที่ยวแล้ว ก็ยังมีคุณลักษณะของดนตรีและการแสดงแบบฉบับ (แบบราชสำนักหรือราชการ) เข้ามาปนมากขึ้นทุกที รวมทั้งดนตรีจากตะวันตกซึ่งเข้ามาครอบงำดนตรีท้องถิ่น ทำให้ความเป็นดนตรีพื้นบ้านที่แท้จริงหายไป แต่ถูกแทนที่ด้วยศิลปะอย่างใหม่ แบบใหม่ แนวคิดใหม่ และที่นำห้วงก็คือดนตรีในระบบเสียงใหม่อย่างตะวันตก

ดนตรีตะวันตกสมัยใหม่ เข้ามาครอบงำดนตรีท้องถิ่นในเอเชียอาคเนย์อย่างท่วมท้น และอย่างไม่รู้ตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีความตื่นตัวเรื่อง “โลกาภิวัตน์ (Globalization)” ทำให้คุณลักษณะทางดนตรีของชนชาติต่างๆ ในกลุ่มอาเซียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งฝ่ายจัดการศึกษาจะต้องรู้ เข้าใจ และตามให้ทัน จึงจะสามารถ “รับมือ” และ “ร่วมมือ” ได้อย่างดี

มีคำถามด้านการศึกษาดนตรีว่าครูดนตรีของไทยควรมีบทบาทอย่างไรในประชาคมอาเซียน คำตอบก็คือมีบทบาทในการ “รับมือ” และบทบาทในการ “ร่วมมือ” ดังกล่าวแล้ว รับมือ หมายถึง การเตรียมการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น ทั้งที่รู้

ล่วงหน้าและที่คาดไม่ถึง ร่วมมือ หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งกันและกัน

กิจกรรมด้านการ ร่วมมือ มีสองด้าน ได้แก่ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น การอบรมเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา และการสอน เป็นต้น 2) การเผยแพร่ความรู้ เช่น บทความ ตำรา หนังสือ และสื่อเครือข่ายโลก เป็นต้น เครื่องมือสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จทั้งสองประการดังกล่าวก็คือ “ภาษา” ซึ่งจะเป็นกุญแจไขเข้าไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ทั้งหมด และในทางกลับกันคือ การนำออกไปซึ่งความรู้ความเข้าใจทั้งหมด

การร่วมมือนี้นี้จึงมีสองด้าน คือ การรับเข้ากับการส่งออก การรับเข้า เป็นการเรียนรู้ เป็นการหาประสบการณ์ดนตรีจากวัฒนธรรมนอกประเทศ ส่วนการส่งออก หมายถึง การเผยแพร่ความรู้และประสบการณ์ทางดนตรีไทยออกไปสู่ประเทศต่างๆ ทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารสองทาง

เครื่องมือสำคัญที่จะส่งผลให้การรับเข้า และการส่งออกได้ผลสมปรารถนา ก็คือภาษา ถ้าขาดทักษะทางภาษาอันเป็นเครื่องมือสำคัญ เสียแล้วอย่างอื่นก็ไม่มีประโยชน์

อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางภาษา และวัฒนธรรมอันหลากหลายของประชาชาติ ในย่านนี้ การเสริมสร้างทักษะการใช้ภาษา จึงเป็นการรับมือที่สำคัญยิ่ง และในภูมิภาค เอเชีย จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และอินเดีย ไม่มีภาษาอื่นใดจะเหมาะสมเท่าภาษาอังกฤษ เพราะเราไม่อาจหวังให้ใครมาเข้าใจภาษาไทยได้ เช่นเดียวกับที่เราไม่อาจเรียนรู้ภาษาอื่นๆ อีกหลายภาษานั้นได้ในระยะเวลาอันสั้น

คนไทยเราเรียนภาษาอังกฤษกันมาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา แต่พูดภาษาอังกฤษกันไม่ได้ ฟังภาษาอังกฤษกันไม่ออก อ่านภาษาอังกฤษกันไม่แตกฉาน และเขียนภาษาอังกฤษกันไม่เป็น กล่าวสั้นๆก็คือ เราขาดทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ ฟัง-พูด ซึ่งเป็นทักษะคู่แรกที่จำเป็นอย่างยิ่งก่อน การ อ่าน-เขียน ทักษะคู่หลังซึ่งต้องใช้เวลาฝึกฝนมากกว่า

ทักษะภาษาอังกฤษดังกล่าวข้างต้นมี 2 ส่วน ส่วนแรก คือ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร หรือเพื่อความเข้าใจในชีวิตประจำวันตามปกติ ส่วนที่สองคือการใช้ภาษาเพื่ออธิบายเรื่องราว หรือเนื้อหาทางดนตรี (ไทย)

ด้วยเหตุนี้เอง ครูดนตรีไทยจึงจำเป็นต้องเตรียมรับมือ ด้วยการเสริมสร้างสมรรถภาพในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทั่วไปและเพื่อการถ่ายทอดความรู้ทางดนตรี ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ดนตรีไทยเป็นภาษาอังกฤษนั้นจำเป็นต้องรู้ศัพท์ทางดนตรีที่เป็นสากล จะมิใช่ใช้ทับศัพท์อย่างเดียวหาได้ไม่ เพราะคำทับศัพท์นั้นเอง ยังต้องการความหมายที่คนทั่วโลกเข้าใจได้นอกจากนั้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของดนตรีไทย เช่น ทาง หน้าทับ เพลงเถา การลื้อ ล้วง กรอ เก็บ ฯลฯ ก็จำเป็นต้องอาศัยการเทียบเคียงกับลักษณะทางดนตรีอันเป็นสากล จึงจะสามารถสื่อความหมายกันได้อย่างรวดเร็วและตรงประเด็นอีกด้วย

โดยทั่วไป การถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวข้างต้น นอกเหนือจากการแสดงดนตรีโดยตรงแล้ว ก็มีทางเป็นไปได้สองทาง คือ การถ่ายทอดด้วยวาจา อันได้แก่การบรรยายทางวิชาการและ

การบรรยายประกอบการสาธิตทางหนึ่ง ก็กับการถ่ายทอดด้วยข้อเขียน อันได้แก่ การเขียนบทความ และหนังสืออีกทางหนึ่ง ทั้งสองทางนี้ต้องอาศัยศิลปะการพูดและศิลปะการเขียน ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างยิ่งยวด จึงจะสามารถทำให้การถ่ายทอดนั้นๆ ได้ผลสมปรารถนา

ท่านทั้งหลาย พร้อมที่จะรับ บทบาทของครูดนตรีไทยในประชาคมอาเซียน แล้วหรือยัง

บรรณานุกรม

- Denis Stevens & Alec Robertson. 1960. History of Non-Western Music. Pelican Publishing.
- Merriam, Alan P. 1997. The Anthropology of Music, North Western University Press.
- Myers, Helen. 1980. Ethnomusicology An Introduction, University of California Press.